

Bardzo Młoda Kultura 2024 Ewaluacja regionalna — województwo podkarpackie

Operator wojewódzki
Centrum Kulturalne w Przemyślu

Opracowanie:
dr Wojciech Broszkiewicz

— Przemysław, 2024 —

Spis zawartości

Wprowadzenie.....	3
1. Charakterystyka projektów lokalnych – w zarysie.....	4
2. Wnioski z ewaluacji projektów lokalnych	18
3. Realizacja celów szczegółowych BMK w ramach projektów lokalnych	19
4. Dotychczasowe interwencje BMK w województwie podkarpackim	24
5. Działania uzupełniające w kolejnych etapach projektu.....	26
Podsumowanie	27
Wykaz rysunków i zestawień	28
Aneks.....	29
Wykaz regulaminowych celów założonych w ramach Programu BMK i działań służących ich osiągnięciu.....	29
Dokumentacja fotograficzna.....	31

Wprowadzenie

Zgodnie z wytycznymi Narodowego Centrum Kultury ewaluacja regionalna jest jednym z czterech elementów procesu badawczego – obok diagnozy lokalnej i regionalnej oraz ewaluacji na poziomie lokalnym. Ewaluacja wojewódzka opiera się na analizie danych zastanych (z ang. *Desk Research*), tj. odnosi się do dokumentacji projektowej oraz wspomnianych diagnoz i ewaluacji lokalnej. Ewaluacja ta miała na celu określenie zakresu odniesienia się lokalnych projektów do celów Programu BMK, przy czym mowa tu o: (1) zaspokojeniu potrzeb młodzieży i zapewnieniu jej podmiotowego uczestnictwa w kulturze; (2) rozpoznaniu działań związanych ze wspieraniem rozwoju kompetencji i poprawy możliwości działania osób pracujących z młodzieżą; (3) pochyleniu się nad kwestią rozwoju sieci lokalnych oraz (4) uwzględnieniu wniosków z ewaluacji projektów lokalnych.

W związku z powyższym niniejsze opracowanie składa się z takich części jak: krótkie omówienie inicjatyw lokalnych; wnioski wynikające z realizacji projektów lokalnych; zakres korespondencji pomiędzy celami Programu Bardzo Młoda Kultura i efektami inicjatyw; zarysowanie kwestii dotychczasowych interwencji BMK w województwie podkarpackim oraz wykaz ewentualnych działań uzupełniających.

Raport zawiera ponadto Aneks, w którym zamieszczono wykaz celów przyświecających Programowi BMK oraz poglądową dokumentację fotograficzną poszczególnych inicjatyw.

1. Charakterystyka projektów lokalnych – w zarysie

W ramach Programu Bardzo Młoda Kultura w 2024 r. w województwie podkarpackim zrealizowano łącznie 14 inicjatyw. Uwzględniały one bardzo różnorodne formy uczestnictwa w kulturze, a w tym m.in. pracę nad słowem, autoprezentację i występy publiczne, a także takie dziedziny sztuki jak: teatralne, muzyczne, taneczne, plastyczne (np. grafika, fotografia), rękodzieło (np. garncarstwo, krawiectwo), jak również kulinaria (w tym tradycyjna kuchnia regionalna). W niektórych projektach młodzież zajmowała się również nowoczesnymi technologiami, a w tym np. robotyką i programowaniem, i miała też okazję zapoznać się ze specyfiką twórczości radiowej, telewizyjnej i internetowej. Wszystkie projekty akcentowały takie kwestie jak: kreatywność, rozwój wrażliwości kulturowej, integracja, praca zespołowa oraz identyfikacja z miejscem zamieszkania. W kontekście partnerstw (ich nazw odzwierciedlających przyświecające im idee) przede wszystkim zwraca uwagę położenie nacisku na poczucie wspólnotowości i działanie w grupie („razem”, „team”). Wyraźnie podkreślone są także grupy docelowe realizowanych projektów („młodzi”, „młodość”, „dziewczyńskie”). Kolejny aspekt, który wybrzmiewa w nazwach partnerstw to sfera działania („kultura”, „cooltura”, „tradycja”, „historia”, „historykon”, „inspiracja”, „pomoc”), a także perspektywa działań („horyzont”, „historia”), a w tym również lokalność (nazwa miejscowości) – por. Zestawienie 1.

Zestawienie 1 Wykaz partnerstw i tematów inicjatyw zrealizowanych w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w 2024 r.

Lp.	Nazwa partnerstwa	Nazwa inicjatywy
1.	BądźMY razem w kulturze	Kultura nie gryzie
2.	COOLturalny Team	KultuRElia
3.	Dziewczyńskie Centrum (Po)Mocy	ZmieniaMY DZIEWCZYNY
4.	Fotohistorykon	Kobiety w dawnych czasach
5.	Głos tradycji	Wieczórkowo
6.	GraMYOKrosno	KrosCon: Konwent Gier i Fantastyki oraz Przystanki KrosCon
7.	Historią natchnieni	Jestem jej częścią – za kotarą dziejów Birczy
8.	Horyzont	Parasol
9.	Kuźnia Inspiracji	Porcelanowe plotki, komórkowe tajemnice
10.	Młodzi na czele ZS-owa akademia	ZS-owa akademia robotyki
11.	Młodzi...Gniewni...Kulturalni...	Młodzi...Gniewni...Kulturalni...
12.	RazeM	O sobie samym
13.	Ta nasza młodość	Kultura kontra natura
14.	Z historią w tle...	Z historią w tle...

Źródło: opracowanie własne.

Biorąc pod uwagę liczbę partnerstw w inicjatywach zrealizowanych w województwie podkarpackim w 2024 r. można zauważyć, że szczególnie wielu współpracowników (6 partnerów) odnotowano w przypadku takich inicjatyw jak: *Kultura nie gryzie*; *Porcelanowe plotki, komórkowe tajemnice* oraz *Młodzi...Gniewni...Kulturalni... Młodzi...Gniewni...Kulturalni...* W przypadku inicjatywy o nazwie *Parasol* było to 5 partnerów. Ponadto w inicjatywy tj. *Kobiety w dawnych czasach*; *KrosCon: Konwent Gier i Fantastyki oraz Przystanki KrosCon*; *Jestem jej częścią – za kotarą dziejów Birczy* oraz *Kultura kontra natura* było zaangażowanych po 4 partnerów, a w pozostałych – których w tym kontekście było najwięcej (tj. *KultuRElia*; *ZmieniaMY DZIEWCZYNY*; *Wieczórkowo*; *ZS-owa akademia robotyki*; *O sobie samym*; *Z historią w tle...*) – po 3 partnerów. łącznie w realizacji wspomnianych przedsięwzięć partycypowało 57 podmiotów.

Poszczególne inicjatywy – biorąc pod uwagę okres wakacyjny – były realizowane w bardzo zróżnicowanych okresach, tj. przez ok. miesiąc (2 inicjatywy); przez ok. półtora miesiąca (3 inicjatywy); przez ok. dwa miesiące (1 inicjatywa); przez ok. dwa i pół miesiąca (2 inicjatywy); przez ok. trzy miesiące oraz ok. trzy i pół miesiąca (po 3 inicjatywy). W tym kontekście najkrócej było to 36 dni (inicjatywa *Młodzi...Gniewni...Kulturalni...*), a najdłużej 112 dni (inicjatywa *Porcelanowe plotki, komódkowe tajemnice*). Przeciętnie projekty trwały ok. dwa i pół miesiąca (średnia – ok. 74 dni).

Zgodnie z założeniami Programu BMK w inicjatywach tych wzięła udział młodzież w wieku 13 lat i więcej (przy czym w przypadku jednej inicjatywy podejmowane działania były skierowane również do dzieci w wieku 6-12 lat). Górna granica wieku uczestników to 25 lat, choć w jednej z inicjatyw było to aż 35 lat (mowa tu o tzw. beneficjentach bezpośrednich). W tym kontekście należy również wspomnieć o tym, że niektóre projekty miały też w swych założeniach uwzględnione oddziaływanie na społeczności lokalne, stąd beneficjentami pośrednimi byli członkowie tychże społeczności bez względu na wiek (w tym m.in. rodziny młodych uczestników omawianych tu przedsięwzięć) – por. Zestawienie 2.

Zestawienie 2. Realizacja inicjatyw w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w 2024 r. w ujęciu ilościowym

Lp.	Nazwa partnerstwa	Nazwa inicjatywy	Liczba partn.	Czas trwania (2024 r.)	Liczba dni	Liczba osób (plan)	Wiek (w latach)
1.	BądźMY razem w kulturze	Kultura nie gryzie	6	02.09.-20.10.	49	inicjatywa otwarta*	15-19 i do 25
2.	COOLturalny Team	KultuRElia	3	16.07.-20.10.	97	15	13-19
3.	Dziewczyńskie Centrum (Po)Mocy	ZmieniaMY DZIEWCZYNY	3	26.08.-11.10.	47	ok. 18 (dziewczęta)	14-15
4.	Fotohistorykon	Kobiety w dawnych czasach	4	08.07.-17.10.	102	inicjatywa otwarta*	13-14
5.	Głos tradycji	Wieczórkowo	3	01.07.-30.09.	92	10-15	13-18
6.	GraMYOKrosno	KrosCon: Konwent Gier i Fantastyki ...	4	01.07.-20.10.	112	100-200** 300-500 150-300	6-12 13-19 20-35
7.	Historią natchnieni	Jestem jej częścią – za kotarą dziejów Birczy	4	16.07.-20.10.	97	inicjatywa otwarta*	13-15
8.	Horyzont	Parasol	5	01.07.-31.07.	31	10-15	13-25
9.	Kuźnia Inspiracji	Porcelanowe plotki, komódkowe tajemnice	6	01.07.-20.10.	112	min. 10	12-24
10.	Młodzi na czele ZS-owa akademii	ZS-owa akademii robotyki	3	01.09.-20.10.	50	17	15-18
11.	Młodzi...Gniewni...Kulturalni...	Młodzi...Gniewni...Kulturalni...	6	01.09.-06.10.	36	14	14-18
12.	RazeM	O sobie samym	3	01.08.-17.10.	78	12	14-15
13.	Ta nasza młodość	Kultura kontra natura	4	01.07.-31.08.	62	ok. 12	11-15 i do 25
14.	Z historią w tle...	Z historią w tle...	3	01.08.-15.10.	76	ok. 10	14-18

*Brak jednoznacznego określenia liczby osób; ** dzieci wraz z rodzicami.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków i materiałów dotyczących poszczególnych inicjatyw.

Doceniając wysiłek związany z realizacją poszczególnych inicjatyw warto w tym miejscu wymienić liderów oraz partnerów w odniesieniu do poszczególnych przedsięwzięć:

1) BądźMY razem w kulturze / Kultura nie gryzie: Lider – Gminny Ośrodek Kultury w Żmigrodzie; Partnerzy: firma M. Kuś, "Z Barwinkiem" – Jasło; Stowarzyszenie Kopernik – Nowy Żmigród; Nieformalna Grupa Młodzieży w Nowym Żmigrodzie; Gminna Biblioteka Publiczna w Nowym Żmigrodzie; Koło Gospodyń Wiejskich w Tokach – Nowy Żmigród;

2) COOLturalny Team / KultuRElia: Lider – Gminna Biblioteka Publiczna w Chmielniku; Partnerzy: Szkoła Podstawowa nr 1 im. por. Jana Bałdy w Chmielniku; Szkoła Podstawowa im. Orłąt Lwowskich w Zabratówce; Strefa Kultury Młodzieżowej w Chmielniku (nieformalna grupa młodzieży); Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży w Chmielniku;

3) Dziewczyńskie Centrum (Po)Mocy / ZmieniaMY DZIEWCZYNY: Lider – Szkoła Podstawowa Nr 2 w Lubaczowie – szkoła publiczna; Partnerzy: Stowarzyszenie Przyjaciół Dzieci Trampolina w Lubaczowie – stowarzyszenie; Bardzo Kulturalne Kapibary w Lubaczowie – grupa nieformalna młodzieży;

4) Fotohistorykon / Kobiety w dawnych czasach: Lider – Gminny Ośrodek Kultury w Żurawicy z siedzibą w Wyszatycach; Archiwum Państwowe w Przemyślu; Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej; Nieformalna grupa młodzieży w GOK w Kolbuszowej;

5) Głos tradycji / Wieczórkowo: Lider – Jasielski Dom Kultury; Partnerzy – Etnocentrum Ziemi Krośnieńskiej – sekcja RCKP; Stowarzyszenie Kultury Ludowej w Trzciny;

6) GraMYOKrosno / KrosCon: Konwent Gier i Fantastyki oraz Przystanki KrosCon: Lider – Fundacja GraTy – organizacja pozarządowa; Partnerzy – GraMyOKrosno – grupa nieformalna 11 nastolatków; Regionalne Centrum Kultur Pogranicza – JST; Fundacja Pasjonaci – organizacja pozarządowa;

7) Historię natchnieni / Jestem jej częścią – za kotarą dziejów Birczy: Lider – Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Birczy; Partnerzy – Stowarzyszenie Tworzymy Lepszą Przyszłość; Ekomuzeum „Birczańska Kraina”; Koło Gospodyń Wiejskich W Birczy;

8) Horyzont / Parasol; Lider: Lider – Szkoła Podstawowa im. bł. ks. Jerzego Popiełuszki w Majdanie Sieniawskim; Partnerzy – Grupa Inicjatyw Twórczych (GIT) – grupa nieformalna młodzieży w Majdanie Sieniawskim; Zespół Majdaniacy z Majdanu Sieniawskiego; Nadleśnictwo Sieniawa; Parafia pw. Św. Mikołaja Biskupa w Majdanie Sieniawskim;

9) Kuźnia Inspiracji / Porcelanowe plotki, komódkowe tajemnice: Lider – Ośrodek Kultury w Dukli – samorządowa instytucja kultury; Partnerzy – Nieformalna Grupa Młodzieży w Dukli; Gmina Dukla;

10) Młodzi na czele ZS-owa akademia / ZS-owa akademia robotyki: Lider – Zespół Szkół im. gen. Józefa Kustronia w Lubaczowie; Partnerzy – Nieformalna grupa młodzieży w Lubaczowie; Powiatowa Biblioteka Publiczna w Lubaczowie;

11) Młodzi...Gniewni...Kulturalni... / Młodzi...Gniewni...Kulturalni...: Lider – Powiatowe Centrum Kultury w Lubaczowie; Partnerzy – Miejska Biblioteka Publiczna im. Władysława Broniewskiego w Lubaczowie; Zespół Placówek im. Jana Pawła II w Lubaczowie, Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy; Dom Dziecka w Nowej Grobli; Grupa młodzieżowa MOW w Lubaczowie i Domu Dziecka w Nowej Grobli; Koło Gospodyń Wiejskich w Mokrzy;

12) RazeM / O sobie samym: Lider – Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Zarzeckiej; Partnerzy: Gminna Biblioteka Publiczna w Bojanowie; Gminny Ośrodek Kultury w Bojanowie;

13) Ta nasza młodość / Kultura kontra natura: Lider – Stowarzyszenie „Kreatywna Pozytywka”; Partnerzy – Koło Gospodyń Wiejskich w Nehrybce – społeczno-zawodowa grupa rolników; Zespół Szkół w Nehrybce; Grupa Młodzików przy Ochotniczej Straży Pożarnej w Nehrybce – Młodzieżowa Drużyna Przeciwpożarowa – grupa nieformalna;

14) Z historią w tle... / Z historią w tle...: Lider – Jarosławski Ośrodek Kultury i Sztuki, Dom Kultury (JOKiS); Partnerzy – Stowarzyszenie Historyczno-Rekonstrukcyjne Pąsowa Róża; Młodzieżowa grupa nieformalna w Jarosławiu.

Liderami inicjatyw zrealizowanych w ramach Programu BMK w 2024 r. w województwie podkarpackim najczęściej były osoby reprezentujące instytucje kultury (7 projektów). Ponadto byli to również przedstawiciele szkół oraz NGO-sów, a w tym 2 stowarzyszeń i 1 fundacji (odpowiednio po 3 projekty), a także biblioteki (1 projekt). Należy tu zauważyć, iż szczególnie w tych miejscowościach, w których brakuje ośrodków kultury, ich rolę starają się przejąć właśnie takie placówki jak szkoły, biblioteki i organizacja pozarządowe. Dobitnie świadczy to o wyraźnej potrzebie podejmowania działań w sferze edukacji i animacji kulturowej także tam gdzie nie funkcjonują podmioty bezpośrednio dedykowane do tego typu przedsięwzięć. W tym kontekście szczególnie ważne jest to, że inicjatywy takie są realizowane w odpowiedzi na rzeczywiste oczekiwania związane z uczestnictwem w kulturze ze strony członków społeczności lokalnych – por. Zestawienie 3.

Zestawienie 3. Kategorie podmiotów będących liderami poszczególnych inicjatyw zrealizowanych w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w 2024 r.

Lp.	Nazwa partnerstwa	Nazwa inicjatywy	Lider
1.	BądźMY razem w kulturze	Kultura nie gryzie	Instytucja kultury
2.	COOLturalny Team	KultuRElia	Biblioteka
3.	Dziewczyńskie Centrum (Po)Mocy	ZmieniaMY DZIEWCZYNY	Szkoła
4.	Fotohistorykon	Kobiety w dawnych czasach	Instytucja kultury
5.	Głos tradycji	Wieczórkowo	Instytucja kultury
6.	GraMYOKrosno	KrosCon: Konwent Gier i Fantastyki oraz Przystanki KrosCon	Fundacja
7.	Historią natchnieni	Jestem jej częścią – za kotarą dziejów Birczy	Instytucja kultury
8.	Horyzont	Parasol	Szkoła
9.	Kuźnia Inspiracji	Porcelanowe plotki, komódkowe tajemnice	Instytucja kultury
10.	Młodzi na czele ZS-owa akademii	ZS-owa akademii robotyki	Szkoła
11.	Młodzi...Gniewni...Kulturalni...	Młodzi...Gniewni...Kulturalni...	Instytucja kultury
12.	RazeM	O sobie samym	Stowarzyszenie
13.	Ta nasza młodość	Kultura kontra natura	Stowarzyszenie
14.	Z historią w tle...	Z historią w tle...	Instytucja kultury

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków i materiałów dotyczących poszczególnych inicjatyw.

Analiza struktury partnerstw wykazała, że wśród ogółu 57 liderów i partnerów inicjatyw zrealizowanych w ramach BMK w 2024 r. w województwie podkarpackim najliczniej reprezentowane były NGO-sy (14 podmiotów). Znaczący udział w tych przedsięwzięciach miały także placówki oświaty, których zaangażowanych w omawiane tu działania było łącznie 14 (a w tym 8 szkół oraz 6 bibliotek). Szczególnie aktywne – biorąc przy tym pod uwagę wspomniane wyżej liderowanie inicjatywom – były także instytucje kultury (12 podmiotów, w tym 2 muzea). W tym kontekście warto również podkreślić istotny udział nieformalnych grup młodzieży, których w 2024 r. aż 9 było partnerami inicjatyw. Poza tym swój akces miały także takie podmioty jak: archiwum, dom dziecka, firma, jednostka samorządu terytorialnego, nadleśnictwo, parafia, a także zespół taneczny.

Najbardziej zróżnicowany pod względem typów uczestników partnerstw realizujących inicjatywy była inicjatywa Młodzi...Gniewni...Kulturalni..., w którego przeprowadzeniu brało udział 6 partnerów reprezentujących 6 różnych kategorii podmiotów, a w tym placówki oświatowe (szkoła

1. Charakterystyka projektów lokalnych – w zarysie

i biblioteka), instytucja kultury, NGO (a w tym Koło Gospodyń Wiejskich i nieformalna grupa młodzieży) oraz Dom Dziecka. Natomiast przeważnie inicjatywy były realizowane przez 3 partnerów (6 inicjatyw), a ponadto najczęściej byli to reprezentanci 3 typów podmiotów (7 inicjatyw) – por. Zestawienie 4.

Zestawienie 4. Struktura partnerstw w poszczególnych inicjatywach zrealizowanych w ramach Programu BMK w 2024 r. w województwie podkarpackim wg zróżnicowania tego typu podmiotów

Lp.	Nazwa partnerstwa	Nazwa inicjatywy	Placówka oświatowa		Instytucja kultury	JST	NGO		firmy	parafie	inne ²⁾	Ogółem podmiotów	Liczba typów podmiotów
			szkoła	biblioteka			stowarzyszenia, towarzystwa, fundacje ¹⁾	nieformalne grupy młodzieżowe					
1.	BądźMY razem w kulturze	Kultura nie gryzie		1	1		2	1	1			6	5
2.	COOLturalny Team	KultuRElia	2	1								3	2
3.	Dziewczyńskie Centrum (Po)Mocy	ZmieniaMY DZIEWCZYNY	1				1	1				3	3
4.	Fotohistorykon	Kobiety w dawnych czasach			2 ³⁾			1			1	4	3
5.	Głos tradycji	Wieczórkowo			1		1				1	3	3
6.	GraMYOKrosno	KrosCon: Konwent Gier i Fantastyki oraz Przystanki KrosCon			1		2	1				4	3
7.	Historią natchnieni	Jestem jej częścią – za kotarą dziejów Birczy			2 ⁴⁾		2					4	2
8.	Horyzont	Parasol	1					1		1	2	5	4
9.	Kuźnia Inspiracji	Porcelanowe plotki, komódkowe tajemnice	1	1	2 ³⁾	1		1				6	5
10.	Młodzi na czele ZS-owa akademii	ZS-owa akademii robotyki	1	1				1				3	3
11.	Młodzi...Gniewni...Kulturalni...	Młodzi...Gniewni...Kulturalni...	1	1	1		1	1			1	6	6
12.	RazeM	O sobie samym		1	1		1					3	3
13.	Ta nasza młodość	Kultura kontra natura	1				3					4	2
14.	Z historią w tle...	Z historią w tle...			1		1	1				3	3
Ogółem			8	6	12	1	14	9	1	1	5	57	x

Legenda: ¹⁾Stowarzyszenia, towarzystwa, fundacje tj.: Koła Gospodyń Wiejskich (4); grupa teatralna (2); Etnocentrum Ziemi Krośnieńskiej – sekcja RCKP; Grupa Młodzików przy Ochotniczej Straży Pożarnej w Nehrybce - Młodzieżowa Drużyna Przeciwpożarowa; ²⁾Archiwum Państwowe, Dom Dziecka; Nadleśnictwo; Zespół Majdaniacy z Majdanu Sieniawskiego;

³⁾w tym Muzeum; ⁴⁾w tym Ekomuzeum „Birczańska Kraina”

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków i materiałów dotyczących poszczególnych inicjatyw.

W ramach poszczególnych inicjatyw przewidziano następujące działania:

1) BądźMY razem w kulturze / Kultura nie gryzie – warsztaty manualne takie jak: grafika warsztatowa (linoryt i sitodruk), słomkarstwo; spotkania panelowe z psychologiem dotyczące zagadnienia uczestnictwa młodych w kulturze; warsztaty aktorskie, z wprowadzeniem elementów dykcji, lektorstwa połączone z spotkaniem z osobą znaną (aktorką); warsztaty ruchowe, taniec; wycieczka do Filharmonii Rzeszowskiej; podsumowanie projektu;

2) COOLturalny Team / KultuRElia – warsztaty z tworzenia podcastów pn. Młoda prawda; trzy podcasty, które młodzież samodzielnie nagra zmontuje i upubliczni w mediach; warsztaty rzeźbienia w glinie pn. GlinArt; warsztaty gotowania pn. Młoda kuchnia; warsztaty tworzenia z drewna pn. Z natury wzięte; wyjazd do rzeszowskiego teatru pn. Sceniczna eskapada; wystawa prac artystycznych; wystawa zdjęć dokumentujących projekt; podsumowanie projektu;

3) Dziewczyńskie Centrum (Po)Mocy / ZmieniaMY DZIEWCZYNY – kawiarenka kulturalna, tj. dwudniowe spotkania kulturalne w Szkole Podstawowej Nr 2 w Lubaczowie dla dzieci i młodzieży; aktywności młodzieżowe: warsztaty rękodzieła, czytanie poezji (organizator - młodzież); wycieczka do Lublina; warsztaty plastyczne i zwiedzanie wystawy „Mówi obraz”; spacer szlakiem włoskiego renesansu; warsztaty kulturalno-kulinarne w restauracji Giuseppe (tworzenie włoskich potraw, pogadanki o lubelskim renesansie w architekturze i sztuce); warsztaty tworzenia świec i ekokosmetyków – Relaks przy świecach; warsztaty asertywności i samoobrony; spotkania online liderki i zaprojektowanie logo i hasła grupy; spotkania liderki odpowiedzialnych za powstanie etudy/filmiku i prospektu; nagrywanie filmiku i tworzenie etudy/prospektu w miejscach wybranych przez grupę: pracownia komputerowa w szkole, sala szkolna, plac obok szkoły; podsumowanie projektu – m.in. poprzez zaprezentowanie dzieciom i młodzieży szkolnej filmów i prospektów;

4) Fotohistorykon / Kobiety w dawnych czasach – warsztaty krawieckie; lekcja archiwalna, spotkanie w archiwum; warsztaty fotograficzne; lekcja muzealna, sesja w skansenie w Kolbuszowej; wycieczka (Lubaczów, Tymce, Basznia Dolna); wydruk zdjęć, opracowywanie katalogu, tworzenie tekstu wstępu, przygotowywanie do wystawy; podsumowanie projektu - wernisaż wystawy;

5) Głos tradycji / Wieczórkowo – warsztaty etnograficzno-kulturowe; warsztaty śpiewacze i teatralne (JDK Jasło); warsztaty muzykancko-taneczne, rękodzielnicze (Etnocentrum Ziemi Krośnieńskiej); widowisko podsumowujące warsztaty;

6) GraMYOKrosno / KrosCon: Konwent Gier i Fantastyki oraz Przystanki KrosCon – Program KrosConu – Panele dyskusyjne i prelekcje (spotkania z autorami, twórcami gier, artystami i ekspertami z dziedziny fantastyki i popkultury; dyskusje na temat najnowszych trendów w literaturze, filmie, komiksach i grach); warsztaty kreatywne – tworzenie kostiumów cosplayowych, rysunku mangi, pisanie scenariuszy gier i opowiadań fantasy; zajęcia z projektowania i tworzenia gier planszowych i fabularnych); konkursy i turnieje (konkursy cosplayowe z nagrodami dla najlepszych kostiumów i występów; turnieje gier planszowych, karcianych i sesji RPG); strefa gier i wystaw (przestrzeń do wolnego grania w gry planszowe i fabularne, dostępna dla wszystkich uczestników; wystawy tematyczne związane z fantastyką, historią gier i popkulturą. Program Przystanków KrosCon – plenerowe warsztaty gier planszowych (otwarta gra w różnych gatunkach gier planszowych, od strategicznych po kooperacyjne; prezentacja i nauka nowych gier, z instruktorami gotowymi pomóc każdemu uczestnikowi); integracyjne spotkania tematyczne (spotkania tematyczne, takie jak „Gra w parku” czy „Planszówki nad rzeką”, które promują wspólną zabawę na świeżym powietrzu; organizacja gier wielkoformatowych i terenowych, które angażują dużą liczbę uczestników); warsztaty edukacyjne (zajęcia uczące strategicznego myślenia, planowania i współpracy poprzez gry planszowe; specjalne sesje poświęcone rozwijaniu umiejętności interpersonalnych i komunikacyjnych); lokalne wydarzenia i festyny (organizacja festynów i pikników

tematycznych, które przyciągną rodziny i mieszkańców różnych miejscowości; prezentacja lokalnych talentów i produktów związanych z kulturą gier i fantastyki); podsumowanie projektu (inicjatywa realizowana w takich miejscowościach jak: Jedlicze, Dukla, Iwonicz-Zdrój, Rymanów);

7) Historią natchnieni / Jestem jej częścią – za kotarą dziejów Birczy – warsztaty historyczne i estradowo- teatralne, których zwieńczeniem będzie wystawienie autorskiej sztuki teatralnej zawierającej wątki historyczne gminy; prezentacja sylwetek najważniejszych postaci historycznych związanych z gminą Augusta Kowalska (dziedziczka), Marian Janusz (kierownik szkoły), Jerzy herbu Gozdawa i jego synowie, Rafał i Jan (właściciele Birczy), kpt. Grabarczyk (walka z UPA), kpt. Tadeusz Janeczko (bitwa pod Birczą), ks. Stanisław Okoński, Iwan Borecki (prawosławny metropolita Kijowa); legendarny lirnik z Birczy oraz Strażnik Bireckiego) oraz miejsc ważnych dla społeczności lokalnej (park i pałac w Birczy, Rynek w Birczy, pozostałości cerkwiska w Birczy, kościół i plebania, miejsce zagłady na Kamiennej Górze, miejsce pamięci na Chomiński); warsztaty estradowo- teatralne prowadzone przez wykwalifikowanego instruktora; wystawa prac młodych uczestników inicjatywy (rysunek, szkic, fotografia etc.); podsumowanie projektu;

8) Horyzont / Parasol – warsztaty „Budka telefoniczna”, „Las pomysłów”, „Rozmowy z wysłuchaniem”, „Moc lasu”, „Trenuję uważność”, „MDM”; stworzenie ścieżki sensorycznej; utworzenie słownika gwary majdańskiej, „Gwarowe memory”; wystawa fotograficzna „PARASOL ma MOC”; podsumowanie projektu – koncert pn. „Pod PARASOLEM”; zaplanowano aby działania te były realizowane metodą projektu, z wykorzystaniem happeningu, warsztatów pracy twórczej, koncertu, odwróconej lekcji, metaplanu, itp. z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi interaktywnych (np. Pixlr Editor, Pixteller, Evernote, aparaty fotograficzne, sprzęt nagłaśniający) oraz tradycyjnych, z tablicą i kredą;

9) Kuźnia Inspiracji / Porcelanowe plotki, komódkowe tajemnice – warsztaty kaligrafii historycznej i współczesnej (Biblioteka Publiczna w Dukli); warsztaty haftu wstążeczkowego, tj. najbardziej popularnego w okresie rokoka uważanym, za czas, w którym Dukla przeżywała największy rozkwit (Muzeum Historyczne - Pałac w Dukli); zwiedzanie Muzeum Historycznego – Pałac w Dukli – rezydencji magnackiej, w której mieszkała Marii Amalii Mniszchowej (Muzeum Historyczne-Pałac w Dukli); warsztaty tańców historycznych – nauka kroków i prostych układów tanecznych z wybranych epok (SP Jasionka); warsztaty kuchni staropolskiej – przygotowanie tradycyjnych potraw gotowanych dawniej na dukielszczyźnie (SP Jasionka); zwiedzanie ciekawych atrakcji turystycznych dukielszczyzny i zabytków za pomocą gogli VR - Partner projektu Tran graniczna Informacja Turystyczna (SP Jasionka); rajd pieszy pn. „Osobliwości królowej Cergowej” zakończony ogniskiem (Jasionka); warsztaty krawieckie pod okiem specjalisty mające na celu odtworzenie rokokowego stroju Marii Amalii Mniszchowej (OK Dukla); podsumowanie projektu – wernisaż (OK Dukla);

10) Młodzi na czele ZS-owa akademia / ZS-owa akademia robotyki -- szkolenie warsztatowe RoboLab – Politechnika Rzeszowska; cybernetyczne pokazy wyjazdowe uczestników ZS-akademii; w ramach warsztatów zaplanowano wykorzystanie takich materiałów jak: zestawy lego Spike Personal Learning Kit Prime, zestaw Lego Spike Prime 45681, Robobloq Qobo – edukacyjny robot ślimak do nauki programowania, MakeBlock Codey Rocky – programowalny robot edukacyjny, PicoGo Mobile Robot – sterowany robot do Raspberry Pi Pico Waveshare20396; prezentacja nabytych umiejętności w przedszkolach, szkołach podstawowych i WTZ w Oleszycach; nagranie filmu reklamowego z przebiegu szkolenia do udostępnienia w Internecie; podsumowanie projektu;

11) Młodzi...Gniewni...Kulturalni... / Młodzi...Gniewni...Kulturalni... - I Panel, tj. zajęcia ruchowe, sportowe, sprawnościowe, survivalowe (a w tym: warsztat samoobrony, marszobiegi zadaniowy na orientację połączony z survivaliem); II Panel, tj. obcowanie z kulturą, sztuką i historią (a w tym: wycieczka obejmująca miejscowość Kobylanka, w której rozegrała się największa bitwa powstania styczniowego; Muzeum Skamieniałych Drzew w Siedliskach; obiadokolacja w Kresowej Osadzie

w Baszni Dolnej połączona z warsztatami rękodzielniczymi; Tymców ze starą wieżą ciśnień, w której powstało nowoczesne obserwatorium astronomiczne); III Panel – dyskusyjne koło zainteresowań (a w tym: spotkanie i dyskusja z ciekawą osobą; warsztat i sesja fotograficzna „Z książką mi do twarzy”); podsumowanie projektu;

12) RazeM / O sobie samym – warsztaty samoakceptacji; z autoprezentacji i autopromocji; z tworzenia podcastów/storytelling; z dziennikarzem radiowym; z dziennikarzem telewizyjnym; podsumowanie projektu – wieczór medialny; w projekcie zaplanowano dużo obserwacji, elementy badania rynku medialnego i analizy danych (w tym badanie dotyczące popularności podcastów); zostanie zastosowany wywiad jako narzędzie do wyprodukowania podcastu oraz wywiad jako podsumowanie projektu i zapoznanie się z pracą w telewizji i radio;

13) Ta nasza młodość / Kultura kontra natura – warsztaty dające możliwość do spotkań w rówieśniczym gronie, twórczej atmosfery, współpracy, podnoszenia kompetencji twórczych i samooceny, a w tym warsztaty naturalne, tj. survivalowe (szkolenie z zakresu budowania schronienia, rozpalania ognia, rozpoznania terenu, obserwacji przyrody, kamuflażu; a także podchody, wędrówki po okolicy oraz gry terenowe np.: Gra Wiejska); warsztaty kulturalne (malowanie koszulek i toreb, robienie bransoletek, tworzenie przedmiotów użytkowych ceramicznych, eko warsztaty – z powtórным wykorzystaniem materiałów, warsztaty czerpania papieru, wicia wianków, pokaz filmów z „babcinego” telewizora – filmy z domeny publicznej); podsumowanie projektu – spotkanie z upominkami i poczęstunkiem dla uczestników projektu oraz Gry Wiejskiej; zawieszenie płyty z opisem realizacji projektu na ogrodzeniu Centrum Integracji Wsi;

14) Z historią w tle... / Z historią w tle... - warsztaty fotograficzne (fotografia klasyczna i cyfrowa) poprowadzone przez instruktora fotografii, które pozwolą na stworzenie wystawy prac; wycieczka do Lublina oraz Muzeum w Majdanku – zwiedzanie Muzeum w Majdanku wraz z krótkimi warsztatami, zwiedzanie Domu Słów wraz z warsztatami tworzenia „typotoreb”; warsztaty ceramiczne – nauka wytwarzania kubków ceramicznych oraz kafli piecowych wraz ze szkliwieniem; warsztaty teatralne – praca nad otwartością sceniczną, emisją głosu, warsztat aktorski; wycieczka do Radawy, której współorganizatorem jest Stowarzyszenie Historyczne „Zasanie” – warsztaty pracy z wykrywaczami metali; spacer Ścieżką przyrodniczo-edukacyjną w Radawie; warsztaty zakończone ogniskiem; podsumowanie projektu.

W kontekście kompetencji i umiejętności nabytych przez młodzież w związku z jej uczestnictwem w poszczególnych inicjatywach, które zostały zrealizowane w województwie podkarpackim w 2024 r. w ramach Programu BMK można stwierdzić, że szczególny akcent został położony na zwiększenie i rozwijanie umiejętności w zakresie poszczególnych form uczestnictwa w kulturze. Istotnym aspektem było tu także kształtowanie wrażliwości dotyczącej odbioru sztuki, ale również tej o charakterze społecznym. Wartością projektów było także zwiększenie poczucia integracji międzygrupowej, tj. w grupach rówieśniczych, ale też w odniesieniu do społeczności lokalnych jako takich – por. Rysunek 1.

Rysunek 1. Kompetencje i umiejętności nabyte lub wzmocnione przez młodzież w ramach uczestnictwa w poszczególnych inicjatywach zrealizowanych w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w 2024 r. – chmura słów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków i materiałów dotyczących poszczególnych inicjatyw

We wszystkich 14-stu inicjatywach zrealizowanych w ramach BMK w 2024 r. w województwie podkarpackim młodzi ludzie mieli możliwość podnieść swoje kompetencje i umiejętności w takich aspektach jak: integracja grupowa; kształtowanie wrażliwości estetycznej; nauka pracy w grupie (umiejętność wspólnego wyznaczania i osiągania celów); otwartość na przyjmowanie bodźców z otaczającego świata, w tym głównie treści kulturowych; podniesienie poziomu kompetencji społecznych i obywatelskich; podniesienie poziomu partycypacji społecznej; rozbudzenie kreatywności i ciekawości; rozwijanie wrażliwości na sztukę; rozwijanie wyobraźni; rozwinięcie poczucia sprawstwa; wytworzenie lub wzmocnienie postaw poznawczych; zwiększenie poziomu potrzeb kulturalnych i chęci ich zaspokajania poprzez aktywne uczestnictwo w kulturze i zwiększenie świadomości w zakresie sztuki.

Natomiast kompetencje i umiejętności specyficzne dla poszczególnych inicjatyw prezentują się następująco:

1) BądźMY razem w kulturze / Kultura nie gryzie – podniesienie poziomu umiejętności z zakresu komunikowania się; podniesienie samoświadomości młodych osób, umiejętności wyrażania swoich uczuć i myśli; umiejętność wyrażania siebie poprzez sztukę; integracja w ramach społeczności lokalnej; podniesienie poziomu wiedzy na temat regionu; kształtowanie świadomości dziedzictwa kulturowego; wzmocnienie poczucia identyfikacji lokalnej, więzi ze społecznością lokalną poprzez zapoznanie jej z historią regionu (patriotyzm lokalny); umiejętność obcowania z wytworami kultury wyższej, a w tym ich interpretacji;

2) COOLturalny Team / KultuRElia – podniesienie poziomu umiejętności z zakresu komunikowania się; podniesienie samoświadomości młodych osób, umiejętności wyrażania swoich uczuć i myśli; umiejętność wyrażania siebie poprzez sztukę; integracja w ramach społeczności lokalnej; rozwinięcie umiejętności manualnych (rzeźba, krawiectwo, kaligrafia); zainspirowanie samodzielnych poszukiwań własnych form wyrazu artystycznego; nabycie wiedzy w zakresie tradycyjnych form sztuki ludowej; zapoznanie z tradycyjnymi lub nowatorskimi technikami plastycznymi; umiejętność obcowania z wytworami kultury wyższej, a w tym ich interpretacji; promowanie idei integracji i współpracy międzypokoleniowej; podniesienie poziomu uczestnictwa w kulturze wysokiej; praktyczne umiejętności kulinarne; tworzenie podcastu;

3) Dziewczyńskie Centrum (Po)Mocy / ZmieniaMY DZIEWCZYNY – podniesienie poziomu umiejętności z zakresu komunikowania się; podniesienie samoświadomości młodych osób, umiejętności wyrażania swoich uczuć i myśli; umiejętność wyrażania siebie poprzez sztukę; rozwinięcie umiejętności manualnych (rzeźba, krawiectwo, kaligrafia); podniesienie poziomu literackiego (kreatywne pisanie) i świadomości językowej; zapoznanie z tradycyjnymi lub nowatorskimi technikami plastycznymi; zwiększenie poziomu kompetencji językowych; kształtowanie umiejętności radzenia sobie ze stresem i emocjami (samokontrola); oswojenie z wystąpieniami publicznymi; podniesienie poziomu samooceny; rozwinięcie poczucia empatii; umiejętność obcowania z wytworami kultury wyższej, a w tym ich interpretacji; kształtowanie własnego wizerunku; podniesienie poziomu wiedzy o wypowiedzi artystycznej jaką jest film; praktyczne umiejętności kulinarne; tworzenie filmu z wykorzystaniem aplikacji komputerowych; umiejętność tworzenia scenariusza filmowego;

4) Fotohistorykon / Kobiety w dawnych czasach – podniesienie samoświadomości młodych osób, umiejętności wyrażania swoich uczuć i myśli; umiejętność wyrażania siebie poprzez sztukę; integracja w ramach społeczności lokalnej; podniesienie poziomu wiedzy na temat regionu; kształtowanie świadomości dziedzictwa kulturowego; wzmocnienie poczucia identyfikacji lokalnej, więzi ze społecznością lokalną poprzez zapoznanie jej z historią regionu (patriotyzm lokalny); rozwinięcie umiejętności manualnych (rzeźba, krawiectwo, kaligrafia); nabycie wiedzy w zakresie tradycyjnych form sztuki ludowej; promowanie walorów architektonicznych i krajobrazowych regionu; umiejętność obcowania z wytworami kultury wyższej, a w tym ich interpretacji; nabycie praktycznych umiejętności związanych ze sztuką teatralną; zapoznanie się z technikami fotografowania; zorganizowanie ekspozycji dzieł sztuki;

5) Głos tradycji / Wieczórkowo – podniesienie samoświadomości młodych osób, umiejętności wyrażania swoich uczuć i myśli; umiejętność wyrażania siebie poprzez sztukę; integracja w ramach społeczności lokalnej; podniesienie poziomu wiedzy na temat regionu; kształtowanie świadomości dziedzictwa kulturowego; wzmocnienie poczucia identyfikacji lokalnej, więzi ze społecznością lokalną poprzez zapoznanie jej z historią regionu (patriotyzm lokalny); rozwinięcie umiejętności manualnych (rzeźba, krawiectwo, kaligrafia); nabycie wiedzy w zakresie tradycyjnych form sztuki ludowej; podniesienie poziomu literackiego (kreatywne pisanie) i świadomości językowej; promowanie walorów architektonicznych i krajobrazowych regionu; zapoznanie z tradycyjnymi lub nowatorskimi technikami plastycznymi; zwiększenie poziomu kompetencji językowych; oswojenie z wystąpieniami publicznymi; nabycie praktycznych umiejętności związanych ze sztuką teatralną; podniesienie poziomu uczestnictwa w kulturze ludowej; promowanie idei integracji i współpracy międzypokoleniowej; umiejętność logicznego i strategicznego myślenia; uwrażliwienie na otaczające dźwięki i ich odbiór z możliwością przeniesienia ich na inne formy artystyczne; zwiększenie koordynacji ruchowej poprzez taniec;

6) GraMYOKrosno / KrosCon: Konwent Gier i Fantastyki oraz Przystanki KrosCon – podniesienie poziomu umiejętności z zakresu komunikowania się; podniesienie samoświadomości młodych osób, umiejętności wyrażania swoich uczuć i myśli; kształtowanie świadomości dziedzictwa kulturowego; podniesienie poziomu umiejętności koncentracji, uczenie cierpliwości, konsekwencji w działaniu; zainspirowanie samodzielnych poszukiwań własnych form wyrazu artystycznego; promowanie aktywnej formy wypoczynku; promowanie idei uczenia się przez całe życie; rozwijanie wyobraźni przestrzennej;

7) Historią natchnieni / Jestem jej częścią – za kotarą dziejów Birczy – podniesienie poziomu umiejętności z zakresu komunikowania się; podniesienie samoświadomości młodych osób, umiejętności wyrażania swoich uczuć i myśli; umiejętność wyrażania siebie poprzez sztukę; integracja w ramach społeczności lokalnej; podniesienie poziomu wiedzy na temat regionu; kształtowanie świadomości dziedzictwa kulturowego; wzmocnienie poczucia identyfikacji lokalnej, więzi ze społecznością lokalną poprzez zapoznanie jej z historią regionu (patriotyzm lokalny); zainspirowanie samodzielnych poszukiwań własnych form wyrazu artystycznego; nabycie wiedzy w zakresie tradycyjnych form sztuki ludowej; podniesienie poziomu literackiego (kreatywne pisanie) i świadomości językowej; promowanie walorów architektonicznych i krajobrazowych regionu; zapoznanie z tradycyjnymi lub nowatorskimi technikami plastycznymi; podniesienie poziomu uczestnictwa w kulturze ludowej; podniesienie poziomu uczestnictwa w kulturze wysokiej; zapoznanie z ideą formy teatralnej; zorganizowanie ekspozycji dzieł sztuki;

8) Horyzont / Parasol – podniesienie poziomu umiejętności z zakresu komunikowania się; integracja w ramach społeczności lokalnej; podniesienie poziomu wiedzy na temat regionu; podniesienie poziomu umiejętności koncentracji, uczenie cierpliwości, konsekwencji w działaniu; zwiększenie poziomu kompetencji językowych; kształtowanie umiejętności radzenia sobie ze stresem i emocjami (samokontrola); rozwinięcie poczucia empatii; uwrażliwienie na potrzeby otaczającego świata; promowanie idei integracji i współpracy międzypokoleniowej; promowanie idei uczenia się przez całe życie; zwiększenie wrażliwości społecznej, w tym na potrzeby innych osób; podniesienie poziomu umiejętności współpracy pomiędzy młodszymi i starszymi osobami;

9) Kuźnia Inspiracji / Porcelanowe plotki, komódkowe tajemnice – umiejętność wyrażania siebie poprzez sztukę; integracja w ramach społeczności lokalnej; podniesienie poziomu wiedzy na temat regionu; kształtowanie świadomości dziedzictwa kulturowego; wzmocnienie poczucia identyfikacji lokalnej, więzi ze społecznością lokalną poprzez zapoznanie jej z historią regionu (patriotyzm lokalny); podniesienie poziomu umiejętności koncentracji, uczenie cierpliwości, konsekwencji w działaniu; rozwinięcie umiejętności manualnych (rzeźba, krawiectwo, kaligrafia); nabycie wiedzy w zakresie tradycyjnych form sztuki ludowej; podniesienie poziomu literackiego (kreatywne pisanie) i świadomości językowej; promowanie walorów architektonicznych i krajobrazowych regionu; zapoznanie z tradycyjnymi lub nowatorskimi technikami plastycznymi; podniesienie poziomu uczestnictwa w kulturze ludowej; promowanie aktywnej formy wypoczynku;

10) Młodzi na czele ZS-owa akademii / ZS-owa akademii robotyki – podniesienie poziomu umiejętności z zakresu komunikowania się; podniesienie poziomu umiejętności koncentracji, uczenie cierpliwości, konsekwencji w działaniu; zwiększenie poziomu kompetencji językowych; umiejętność logicznego i strategicznego myślenia; projektowanie graficzne z wykorzystaniem oprogramowania komputerowego; rozwijanie wyobraźni przestrzennej; umiejętności z zakresu programowania i robotyki;

11) Młodzi...Gniewni...Kulturalni... / Młodzi...Gniewni...Kulturalni... – podniesienie samoświadomości młodych osób, umiejętności wyrażania swoich uczuć i myśli; integracja w ramach społeczności lokalnej; podniesienie poziomu wiedzy na temat regionu; kształtowanie świadomości dziedzictwa kulturowego; wzmocnienie poczucia identyfikacji lokalnej, więzi ze społecznością lokalną poprzez zapoznanie jej z historią regionu (patriotyzm lokalny); podniesienie poziomu umiejętności koncentracji, uczenie cierpliwości, konsekwencji w działaniu; zainspirowanie samodzielnych poszukiwań własnych form wyrazu artystycznego; promowanie walorów architektonicznych i krajobrazowych regionu; kształtowanie umiejętności radzenia sobie ze stresem i emocjami (samokontrola); podniesienie poziomu samooceny; rozwinięcie poczucia empatii; uwrażliwienie na potrzeby otaczającego świata; promowanie aktywnej formy wypoczynku; promowanie idei uczenia się przez całe życie; umiejętność logicznego i strategicznego myślenia; zwiększenie wrażliwości społecznej, w tym na potrzeby innych osób; umiejętności z zakresu samoobrony;

12) RazeM / O sobie samym – podniesienie poziomu umiejętności z zakresu komunikowania się; podniesienie samoświadomości młodych osób, umiejętności wyrażania swoich uczuć i myśli; umiejętność wyrażania siebie poprzez sztukę; podniesienie poziomu umiejętności koncentracji, uczenie cierpliwości, konsekwencji w działaniu; zainspirowanie samodzielnych poszukiwań własnych form wyrazu artystycznego; podniesienie poziomu literackiego (kreatywne pisanie) i świadomości językowej; zwiększenie poziomu kompetencji językowych; kształtowanie umiejętności radzenia sobie ze stresem i emocjami (samokontrola); oswojenie z wystąpieniami publicznymi; podniesienie poziomu samooceny; uwrażliwienie na potrzeby otaczającego świata; kształtowanie własnego wizerunku; podniesienie poziomu wiedzy o wypowiedzi artystycznej jaką jest film; projektowanie graficzne z wykorzystaniem oprogramowania komputerowego; tworzenie filmu z wykorzystaniem aplikacji komputerowych; tworzenie podcastu; umiejętność tworzenia scenariusza filmowego;

13) Ta nasza młodość / Kultura kontra natura – podniesienie poziomu samooceny;

14) Z historią w tle... / Z historią w tle... – podniesienie poziomu umiejętności z zakresu komunikowania się; umiejętność wyrażania siebie poprzez sztukę; podniesienie poziomu wiedzy na temat regionu; wzmocnienie poczucia identyfikacji lokalnej, więzi ze społecznością lokalną poprzez zapoznanie jej z historią regionu (patriotyzm lokalny); rozwinięcie umiejętności manualnych (rzeźba, krawiectwo, kaligrafia); zainspirowanie samodzielnych poszukiwań własnych form wyrazu artystycznego; oswojenie z wystąpieniami publicznymi; rozwinięcie poczucia empatii; uwrażliwienie na potrzeby otaczającego świata; nabycie praktycznych umiejętności związanych ze sztuką teatralną; zapoznanie się z technikami fotografowania; zapoznanie z ideą formy teatralnej – por. Zestawienie 5.

1. Charakterystyka projektów lokalnych – w zarysie

Zestawienie 5. Kompetencje i umiejętności akcentowane w ramach poszczególnych inicjatyw zrealizowanych w ramach BMK w 2024 r. w województwie podkarpackim

Lp.	Kompetencje	1) BądźMY Razem w Kulturze /	2) COOLturalny Team / KultuRElia	3) Dziewczyńskie Centrum	4) Fotohistorykon / Kobiety w	5) Głos Tradycji / Wieczórkowo	6) GraMYOKrosno / KrosCon:	7) Historią Natchnieni / Jestem jej	8) Horyzont / Parasol	9) Kuźnia Inspiracji / Porcelanowe	10) Młodzi na czele ZS-owa	11) Młodzi... Gniewni...	12) Razem / O sobie samym	13) Ta Nasza Młodość / Kultura	14) Z Historią w Tle... / Z historią
1.	podniesienie poziomu umiejętności z zakresu komunikowania się	x	x	x			x	x	x		x		x		x
2.	podniesienie samoświadomości młodych osób, umiejętności wyrażania swoich uczuć i myśli	x	x	x	x	x	x	x				x	x		
3.	umiejętność wyrażania siebie poprzez sztukę	x	x	x	x	x		x		x			x		x
4.	integracja w ramach społeczności lokalnej	x	x		x	x		x	x	x		x			
5.	podniesienie poziomu wiedzy na temat regionu	x			x	x		x	x	x		x			x
6.	kształtowanie świadomości dziedzictwa kulturowego	x			x	x	x	x		x		x			
7.	wzmocnienie poczucia identyfikacji lokalnej, więzi ze społecznością lokalną poprzez zapoznanie jej z historią regionu (patriotyzm lokalny)	x			x	x		x		x		x			x
8.	podniesienie poziomu umiejętności koncentracji, uczenie cierpliwości, konsekwencji w działaniu						x		x	x	x	x	x		
9.	rozwinięcie umiejętności manualnych (rzeźba, krawiectwo, kaligrafia)		x	x	x	x				x					x
10.	zainspirowanie samodzielnych poszukiwań własnych form wyrazu artystycznego		x				x	x				x	x		x
11.	nabywanie wiedzy w zakresie tradycyjnych form sztuki ludowej		x		x	x		x		x					
12.	podniesienie poziomu literackiego (kreatywne pisanie) i świadomości językowej			x		x		x		x			x		
13.	promowanie walorów architektonicznych i krajobrazowych regionu				x	x		x		x		x			
14.	zapoznanie z tradycyjnymi lub nowatorskimi technikami plastycznymi		x	x		x		x		x					
15.	zwiększenie poziomu kompetencji językowych			x		x			x		x		x		
16.	kształtowanie umiejętności radzenia sobie ze stresem i emocjami (samokontrola)			x					x			x	x		
17.	oswojenie z wystąpieniami publicznymi			x		x							x		x
18.	podniesienie poziomu samooceny			x								x	x	x	
19.	rozwinięcie poczucia empatii			x					x			x			x

1. Charakterystyka projektów lokalnych – w zarysie

20.	umiejętność obcowania z wytworami kultury wyższej, a w tym ich interpretacji	x	x	x	x												
21.	uwrażliwienie na potrzeby otaczającego świata								x			x	x				x
22.	nabywanie praktycznych umiejętności związanych ze sztuką teatralną				x	x											x
23.	podniesienie poziomu uczestnictwa w kulturze ludowej					x		x		x							
24.	promowanie aktywnej formy wypoczynku						x			x		x					
25.	promowanie idei integracji i współpracy międzypokoleniowej		x			x			x								
26.	promowanie idei uczenia się przez całe życie						x		x			x					
27.	umiejętność logicznego i strategicznego myślenia					x					x	x					
28.	kształtowanie własnego wizerunku			x												x	
29.	podniesienie poziomu uczestnictwa w kulturze wysokiej		x					x									
30.	podniesienie poziomu wiedzy o wypowiedzi artystycznej jaką jest film			x												x	
31.	praktyczne umiejętności kulinarne		x	x													
32.	projektowanie graficzne z wykorzystaniem oprogramowania komputerowego											x				x	
33.	rozwijanie wyobraźni przestrzennej						x					x					
34.	tworzenie filmu z wykorzystaniem aplikacji komputerowych			x												x	
35.	tworzenie podcastu		x													x	
36.	umiejętność tworzenia scenariusza filmowego			x												x	
37.	zapoznanie się z technikami fotografowania				x												x
38.	zapoznanie z ideą formy teatralnej							x									x
39.	zorganizowanie ekspozycji dzieł sztuki				x			x									
40.	zwiększenie wrażliwości społecznej, w tym na potrzeby innych osób								x			x					
41.	podniesienie poziomu umiejętności współpracy pomiędzy młodszymi i starszymi osobami								x								
42.	umiejętności z zakresu programowania i robotyki											x					
43.	umiejętności z zakresu samoobrony												x				
44.	uwrażliwienie na otaczające dźwięki i ich odbiór z możliwością przeniesienia ich na inne formy artystyczne					x											
45.	zwiększenie koordynacji ruchowej poprzez taniec					x											

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków i materiałów dotyczących poszczególnych inicjatyw

Poglądową dokumentację fotograficzną poszczególnych inicjatyw zawiera Aneks.

2. Wnioski z ewaluacji projektów lokalnych

Na podstawie ewaluacji na poziomie lokalnym przeprowadzonej w odniesieniu do inicjatyw zrealizowanych w ramach Programu Bardzo Młoda Kultura w województwie podkarpackim w 2024 r. można stwierdzić, że:

– wszystkie inicjatywy były poprzedzone badaniami diagnostycznymi zrealizowanymi przez animatorów kulturowych (wnioskodawców, przedstawicieli liderów partnerstw) w celu rozpoznania rzeczywistych potrzeb młodych osób w odniesieniu do planowanych działań; co więcej, zabiegi diagnostyczne zostały bardzo poważnie potraktowane przez animatorów i edukatorów kulturowych i równie bardzo docenione przez młodzież, która w trakcie Paneli dyskusyjnych, Podsumowań oraz warsztatów w ramach ewaluacji lokalnej przyznała, iż tego typu działania spełniają jej oczekiwania w odniesieniu do kwestii poczucia podmiotowości i sprawstwa; o takim odbiorze diagnoz świadczy również fakt, iż w wypowiedziach młodzieży zebranych w trakcie ewaluacji pojawiły się postulaty dotyczące usystematyzowania tego typu badań, tak aby młodzi ludzie mogli na bieżąco wyrażać swoje potrzeby w zakresie uczestnictwa w kulturze;

– wszystkie inicjatywy spełniały położone w nich oczekiwania dotyczące zakładanych celów, grup docelowych oraz form pracy z młodzieżą, co w znacznej mierze było zapewnione na etapie postępowania konkursowego, a także wynikało z doświadczenia realizatorów poszczególnych inicjatyw;

– realizacja inicjatyw nie napotkała na istotne przeszkody natury merytorycznej, ani też organizacyjnej, co świadczy o bardzo profesjonalnym zaplanowaniu i realizacji ;

– w ramach inicjatyw osiągnięto zamierzone efekty związane z aktywizacją kulturową młodych osób, podniesieniem poziomu ich kompetencji w zakresie rozwijania postaw twórczych, wyposażeniem w atrybuty sprzyjające rozwojowi osobowości, zwiększeniem poziomu identyfikacji lokalnej, a także rozwijaniem konkretnych umiejętności z zakresu poszczególnych form twórczości artystycznej;

– uczestnictwo w poszczególnych inicjatywach jest trwałym doświadczeniem, które daje szansę na rozwój twórczych zainteresowań młodych osób oraz pobudzenie lub wzmocnienie ich kreatywności; to także – jak wynika z wypowiedzi młodzieży – otwarcie się na nowe formy wyrazu, podniesienie poziomu samooceny i nawiązanie nowych relacji z rówieśnikami ze społeczności lokalnych;

– położenie akcentu na pracę grupową (zespołową) również pozwala mieć nadzieję, że tego typu umiejętności będą trwałym efektem uczestnictwa w przeprowadzonych inicjatywach;

– poszczególne inicjatywy zawierały treści kształtujące tzw. kompetencje miękkie i kluczowe (w tym m.in. komunikację interpersonalną i międzypokoleniową, kreatywność, otwartość na nowe doświadczenia związane z uczestnictwem w kulturze etc. etc.), przez co efekty uzyskane w skutek ich realizacji wykraczają poza sferę kultury w ścisłym tego słowa znaczeniu;

– zwiększenie poziomu świadomości dziedzictwa kulturowego lokalnych społeczności może w efekcie skutkować większym przywiązaniem do regionalnych tradycji i wzmocnieniem poczucia dumy z przynależności do tych zbiorowości, a także przyczynić się do ciągłości przekazu kulturowego w tychże społecznościach;

– doświadczenie nowych form sztuki, w tym także cudzoziemskiej, daje szansę na wykształcenie się lub wzmocnienie otwartości na nowe formy wyrazu, inne kultury, a tym samym na lepsze odnajdywanie się w Świecie symboli i wielokulturowości.

3. Realizacja celów szczegółowych BMK w ramach projektów lokalnych

Zgodnie z Regulamin Programu Narodowego Centrum Kultury Bardzo Młoda Kultura 2023-2025 celem głównym Programu jest rozwój podmiotowego uczestnictwa w młodzi w kulturze. Celami szczegółowymi są: rozwój umiejętności młodzi w zakresie krytycznego i twórczego uczestnictwa w kulturze, wspieranie podmiotowości i umacnianie tożsamości społeczności lokalnych w perspektywie nasilonego procesu interakcji kultur, wspieranie twórczego i wrażliwego na lokalne konteksty społeczne wykorzystania wartości dziedzictwa kulturowego wspólnot lokalnych¹.

W Załączniku nr 6 do Regulaminu Programu Bardzo Młoda zostało wyróżnionych 4 cele szczegółowe, które przyświecają temu przedsięwzięciu (por. Aneks Wykaz celów...), a których weryfikacja była możliwa na podstawie wniosków konkursowych inicjatyw zgłoszonych do BMK w 2024 r., diagnoz lokalnych przeprowadzonych w ramach Programu (Notesów kultury, Notatki ze spaceru badawczego, Panelu i Podsumowania), relacji z przebiegu realizacji projektów umieszczonych w mediach społecznościowych*, warsztatów przeprowadzonych w ramach ewaluacji lokalnej oraz prezentacji efektów poszczególnych inicjatyw w siedzibie CK w Przemyślu (Ogólnopolska Giełda Projektów „Animacja + Młodziż” – 23.09.2024). Wspomniane cele**, to:

Cel 1) Rozwój umiejętności młodzi w zakresie krytycznego i twórczego uczestnictwa w kulturze.

1.1) Mierniki ilościowe:

– liczba diagnoz wykonanych przy współudziale młodzi – 14 diagnoz przeprowadzonych przez realizatorów inicjatyw;

– liczba ewaluacji wykonanych przy współudziale młodzi – 2 ewaluacje (zgodnie z min. wymaganiami);

– liczba osób – młodzi zaangażowanych w przygotowanie diagnoz – w poszczególnych inicjatywach w diagnozach przeprowadzonych przez ich realizatorów przeważnie brała udział większość planowanych uczestników; w tych z „otwartym” uczestnictwem młodzi społeczności lokalnych informowano o kilku do kilkunastu osobach;

– liczba osób – młodzi zaangażowanych w przygotowanie ewaluacji – w ewaluacjach na poziomie lokalnym przeprowadzonych przez badacza zewnętrznego wzięło udział 12-ścioro młodych osób (przy czym z uwagi na zaistnienie obiektywnych przeszkód dla realizacji badań w jednej z miejscowości, w przypadku dwóch osób w celu uzyskania danych badawczych skorzystano z pośrednictwa Internetu); należy tu również nadmienić, iż pewną formą ewaluacji były również spotkania animatorów kulturowych poświęcone omówieniu Notesów kultury oraz Spacerów badawczych;

– liczba projektów realizowanych przy współudziale młodzi – ogółem w województwie podkarpackim zostało z powodzeniem zrealizowanych 14 inicjatyw.

1.2) Mierniki jakościowe:

– opinie młodzi i osób dorosłych zaangażowanych w projekty (poczucie podmiotowości i ocena rozwoju w związku z zaangażowaniem w projekt) – wypowiedzi uczestników badań diagnostycznych w wymiarze lokalnym wyraźnie wskazują, że mieli oni możliwość zaangażowania się

¹ Regulamin Programu Narodowego Centrum Kultury Bardzo Młoda Kultura 2023-2025, s. 4.

* Oprócz stron internetowych poszczególnych inicjatyw wartościowym źródłem informacji była strona zamieszczona na portalu Facebook, która była dedykowana inicjatywom zrealizowanym w ramach BMK w województwie podkarpackim w 2024 r., <https://www.facebook.com/bmk.ck/> (Dostęp: 22.10.2024)

** Należy tu zaznaczyć, że część wskaźników pozwalających ocenić realizację poszczególnych celów ma wymiar krajowy, natomiast w niniejszym opracowaniu odniesiono się do wskaźników z poziomu lokalnego i regionalnego.

w projekty w maksymalnym możliwym zakresie, tj. na etapie planowania oraz w trakcie realizacji poszczególnych inicjatyw; kategorie niedostępnych dla nich działań były wyjątkowe (nie mogli oni np. dokonywać zakupów materiałów do warsztatów z uwagi na konieczność dokonywania takich czynności przez osoby pełnoletnie, mające za zadanie uzyskanie faktury za zakup);

– sposób i zakres zaangażowania młodzieży w projekt – młodzież we wszystkich inicjatywach miała wpływ na ich kształt, tj. zawartość merytoryczną i ofertę w zakresie warsztatów (szczególnie na etapie diagnoz); w mniejszym lub w większym zakresie współpracowała ona przy organizacji omawianych tu przedsięwzięć (przy czym co ważne, to fakt iż wszyscy młodzi ludzie mieli możliwość podejmowania takich działań); ostatecznie jak wynika z wypowiedzi realizatorów inicjatyw oraz materialnych i niematerialnych rezultatów projektów młodzież była bardzo zaangażowana w prace podejmowane w ich ramach;

– jakość diagnoz / ewaluacji – jakość diagnoz wykonanych przez realizatorów inicjatyw w ramach Projektu oraz ewaluacji rozumianych tu jako działania uwzględniające dyskusję w ramach paneli z młodzieżą, jak również podsumowania zabiegów badawczych była zróżnicowana; przeważnie jednak animatorzy kulturowi podeszli do tego zagadnienia bardzo rzetelnie, a niektóre z nadesłanych opracowań, jak np. przygotowane przez przedstawiciela Partnerstwa pn. GramYOKrosno) miały postać dokumentów wdrożeniowych, tj. takich które zawierały postulaty dotyczące zaspakajania potrzeb młodzieży w zakresie uczestnictwa w kulturze wręcz gotowe do aplikacji, albo też miały walor analiz stricte socjologicznych (jak np. opracowanie przedstawicielki Partnerstwa pn. BądźMY razem w kulturze); natomiast lakoniczne opracowania były tu wyjątkiem. Należy też wziąć pod uwagę, że diagnozy te były elementem badań jakościowych, przez co niewystandaryzowanych i de facto najważniejsze były w ich przypadku nie forma i objętość, ale konkluzje jakie z nich wynikały. Pod tym względem można stwierdzić, że wszyscy realizatorzy projektów wykonali pracę mającą na celu rozpoznanie rzeczywistych potrzeb młodych ludzi w kontekście planowanych inicjatyw.

Efekty dotyczące Celu 1):

Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia można stwierdzić, iż inicjatywy zrealizowane w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w 2024 r. zapewniły młodzieży podmiotowe uczestnictwo w projektach lokalnych, a także pozwoliły na zdobycie lub zwiększenie umiejętności krytycznego i twórczego uczestnictwa w kulturze.

Cel 2) Wspieranie podmiotowości i tożsamości społeczności lokalnych w perspektywie nasilonego procesu interakcji kultur.

2.1) Mierniki ilościowe

– liczba zrealizowanych projektów lokalnych z podmiotowym udziałem młodzieży uwzględniających problematykę komunikacji międzykulturowej lub tożsamości lokalnej / regionalnej – ogółem było to 14 inicjatyw.

2.2) Mierniki jakościowe

– opinie młodzieży i osób dorosłych zaangażowanych w projekty (poczucie podmiotowości i ocena wpływu projektu na cel) – w opinii młodzieży uczestniczącej w inicjatywach (badania ewaluacyjne, Giełda Dobrych Praktyk) oraz animatorów i edukatorów kulturowych (Wnioski, Podsumowania działań diagnostycznych, Giełda Dobrych Praktyk, Sprawozdania) w przypadku realizacji wszystkich przedsięwzięć mocno akcentowano aspekty wspólnotowości, integracji między rówieśnikami, wsparcia emocjonalnego, a także więzi międzypokoleniowej, jak również kwestię utożsamiania się ze społecznościami lokalnymi – szczególnie poprzez pogłębianie i zdobywanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym i historycznym tzw. małych ojczyzn;

– sposób i zakres podejmowania w projektach lokalnych wątku komunikacji międzykulturowej lub tożsamości lokalnej / regionalnej – w przypadku inicjatyw zrealizowanych w województwie podkarpackim można mówić o bardzo różnorodnych sposobach odwoływania się do kwestii tożsamości regionalnej (np. zaznajamianie młodzieży z lokalnymi materialnymi i niematerialnymi pomnikami kultury oraz historią i dziedzictwem społeczności lokalnych; tworzenie własnych prac za pomocą różnorodnych technik artystycznych – w tym tradycyjnych, jak np. ceramika – inspirowanych lokalną tradycją i kulturą).

Efekty dotyczące Celu 2):

Wszystkie projekty przeprowadzone w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w 2024 r. wyraźnie zaakcentowały swoją obecność w społecznościach lokalnych poprzez zaangażowanie należącej do nich młodzieży, rodzin młodych osób oraz pozostałych ich członków. Tym samym można stwierdzić, iż realizacja projektów przyczyniła się do wzmocnienia kapitału społecznego i więzi w tychże społecznościach.

Cel 3) Wspieranie rozumiejącego wykorzystania wartości dziedzictwa kulturowego wspólnot lokalnych.

3.1) Mierniki ilościowe

– liczba zrealizowanych wraz z młodzieżą projektów lokalnych wykorzystujących lokalne dziedzictwo kulturowe jako podstawę działań merytorycznych – 14 inicjatyw;

– liczba diagnoz lokalnych obejmujących kontekst dziedzictwa lokalnego – 14 inicjatyw.

Efekty dotyczące Celu 3):

Dzięki realizacji inicjatyw w ramach Programu BMK w 2024 r. na Podkarpaciu można mówić o wzroście umiejętności wykorzystania wartości dziedzictwa kulturowego wspólnot lokalnych w edukacji kulturowej.

Realizacji celu BMK 2023-2025, a w tym celów szczegółowych mają służyć cztery rodzaje działań²:

Działanie 1) Projektowanie, testowanie i wdrażanie metod pracy stosowanych w edukacji kulturowej oraz wprowadzenie ich do praktyki pracy z młodzieżą.

1.1) Mierniki ilościowe:

– liczba spotkań poświęconych refleksji nad metodami – metody pracy z młodzieżą były określone na etapie projektowania inicjatyw i doboru ekspertów do prowadzenia poszczególnych warsztatów;

– liczba wypracowanych wzorcowych metod – eksperci realizujący poszczególne warsztaty z młodzieżą korzystali z zasobów własnej wiedzy (np. w przypadku szkoleń z autoprezentacji, z zagadnień lingwistycznych, itd.) i doświadczenia (np. w przypadku pracy z social mediami, sztuki teatralnej, rękodzieła itd.)

Efekty dotyczące Działania 1):

Biorąc pod uwagę powyższe trudno mówić o wypracowaniu nowatorskich metod wyłącznie na potrzeby działań w ramach Programu BMK, w których to udział ekspertów często miał formę warsztatu z młodzieżą. Nie oznacza to bynajmniej, że w ramach poszczególnych inicjatyw realizowano sztampowe i standardowe przedsięwzięcia. We wszystkich inicjatywach miały miejsce przedsięwzięcia odzwierciedlające fachowość, kreatywność i zaangażowanie ich realizatorów, a co więcej często miały one postać bardzo niekonwencjonalny, a tym samym szczególnie atrakcyjny dla młodych osób przebieg.

² Bardzo Młoda Kultura powraca!, <https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/bardzo-mloda-kultura/aktualnosci/bardzo-mloda-kultura-powraca-> (Dostęp: 22.10.2024)

Działanie 2) Rozwój kompetencji i poprawa możliwości działania osób pracujących z młodzieżą w zakresie wspierania podmiotowego uczestnictwa młodzieży w kulturze.

2.1) Mierniki ilościowe:

– liczba dni warsztatowych/ szkoleniowych – liczba dni warsztatowych w poszczególnych projektach była zróżnicowana i wynikała głównie z liczby zaplanowanych działań oraz ich specyfiki związanej z tematyką (prowadzenie przez zewnętrznych ekspertów, lokalnych animatorów kultury); przeważnie więc mowa tu o kilku lub kilkunastu dniach szkoleniowych oraz wyjazdach (w tym do instytucji kultury lub trenowych);

– liczba uczestników warsztatów/szkoleń – z uwagi na specyfikę podejmowanych działań w ramach Programu, grupy docelowe oraz czas realizacji inicjatyw zahaczający o okres wakacyjny liczba uczestników w poszczególnych warsztatach lub szkoleniach była zmienna; w przypadku niektórych inicjatyw planowano ściśle określoną liczbę uczestników, która przeważnie wynosiła kilkanaście osób; w innych grupy docelowe w różnych kategoriach wiekowych można było liczyć w setki odbiorców działań podejmowanych w ramach omawianych tu przedsięwzięć; a w przypadku kilku pozostałych konwencja partycypacji pozostawała otwarta, przez co młodzież miała możliwość uczestniczenia wyłącznie w działaniach, które szczególnie ją zainteresowały.

2.2) Mierniki jakościowe:

– opinie uczestników warsztatów i szkoleń – wszystkie opinie dotyczące warsztatów lub szkoleń, które wyraziła młodzież (w ramach ewaluacji lokalnej) oraz realizatorzy inicjatyw, tj. animatorzy i edukatorzy kulturowi (Giełda Dobrych Praktyk) bardzo pozytywnie odniosły się do tego typu przedsięwzięć.

Efekty dotyczące Działania 2):

Analogicznie od roku ubiegłego, z uwagi na fakt, iż w inicjatywy w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w 2024 r. zostały zrealizowane przez profesjonalnych animatorów kulturowych będących pracownikami instytucji kultury, placówek oświaty, NGO-sów działających w sferze kultury, trudno stwierdzić, iż sam fakt uczestniczenia w Programie sprawił, iż osoby te – pracując z młodzieżą – *nabyły umiejętności i wiedzę z zakresu edukacji kulturowej w celu stymulowania podmiotowego uczestnictwa młodzieży w kulturze*. Można natomiast przyznać, iż zdobyły one dodatkowe doświadczenie w tym zakresie, które wynika ze specyfiki pracy z młodzieżą (zmieniające się charakterystyki pokoleń) oraz w wyjątkowych sytuacjach w odniesieniu do nowych kompetencji w kontekście poszczególnych dziedzin sztuki.

Działanie 3) Rozwój partnerstw lokalnych na rzecz diagnozowania potrzeb, wypracowywania i testowania narzędzi oraz kreowania lokalnych projektów edukacyjno-animacyjnych z udziałem młodzieży, wykorzystujących metody pracy edukacji kulturowej.

3.1) Mierniki ilościowe:

Liczba instytucji zaangażowanych w lokalne partnerstwa:

– na etapie projektowania – przedstawiciele 57 instytucji kultury, placówek oświatowych, NGO-sów, jednostek samorządu terytorialnego, parafii i innych podmiotów działających w sferze szeroko pojętej kultury;

– na etapie realizacji projektu – 14 liderów projektów, ze wsparciem przedstawicieli partnerstw;

3.2) Mierniki jakościowe:

– opinie uczestników partnerstw na temat jakości współpracy i potencjalnej trwałości partnerstwa – przedstawiciele partnerstw pozytywnie ocenili współpracę oraz przewidują jej trwałość (w przypadku większości inicjatyw realizacja projektu w ramach BMK była kolejnym przejawem omawianej tu kooperacji; w niektórych przypadkach partnerstwo było wynikiem zaistnienia sieci w ramach BMK).

Efekty dotyczące Działania 3):

Wobec faktu, iż w 2023 r. zwiększono wymóg dotyczący liczby partnerów realizujących poszczególne inicjatywy uzyskano znaczący wzrost liczby podmiotów zaangażowanych w te przedsięwzięcia w porównaniu z dwiema poprzednimi edycjami Programu. Szczególnie warto tu zauważyć, iż w 2024 r. nastąpił wyraźny wzrost partycypacji w planowaniu i realizacji poszczególnych inicjatyw tzw. młodzieżowych grup nieformalnych, przy czym w 2023 r. było 5 tego typu podmiotów – na 11 inicjatyw (ok. 45%), a w 2024 r. już 9 – na 14 inicjatyw (ok. ok. 64%). Tym samym faktycznie nastąpił wzrost poziomu współpracy pomiędzy poszczególnymi Partnerami w zakresie realizacji celów Programu. Jednakże Partnerzy ci przeważnie mieli już doświadczenie pracy związanej z edukacją i animacją kulturową, wobec czego trudno mówić tu o znaczącym *zwiększeniu liczby instytucji i osób zaangażowanych w animację kultury na poziomie lokalnym*.

Działanie 4) Rozwój sieci regionalnych na rzecz wymiany wiedzy, wypracowywania narzędzi edukacji kulturowej i zwiększania kompetencji osób zajmujących się edukacją kulturową.

4.1) Mierniki ilościowe:

– liczba instytucji uczestniczących w działaniach – przedstawiciele 57 instytucji kultury, placówek oświatowych, NGO-sów, jednostek samorządu terytorialnego, parafii i innych podmiotów działających w sferze szeroko pojętej kultury;

– liczba osób uczestniczących w działaniach – 14 liderów wraz z Partnerami inicjatyw (przedstawiciele 43 podmiotów funkcjonujących w sferze kultury, a także przedstawiciele Operatora regionalnego, tj. CK w Przemyślu w tym: Zespół koordynujący 5 osób oraz Opiekunowie poszczególnych inicjatyw).

4.2) Mierniki jakościowe:

– analiza tematów/ problemów podejmowanych na spotkaniach (badanie zgodność z zakresem Programu) – wskaźnikiem efektywności podejmowanych działań są tu pozytywnie zakończone poszczególne inicjatywy.

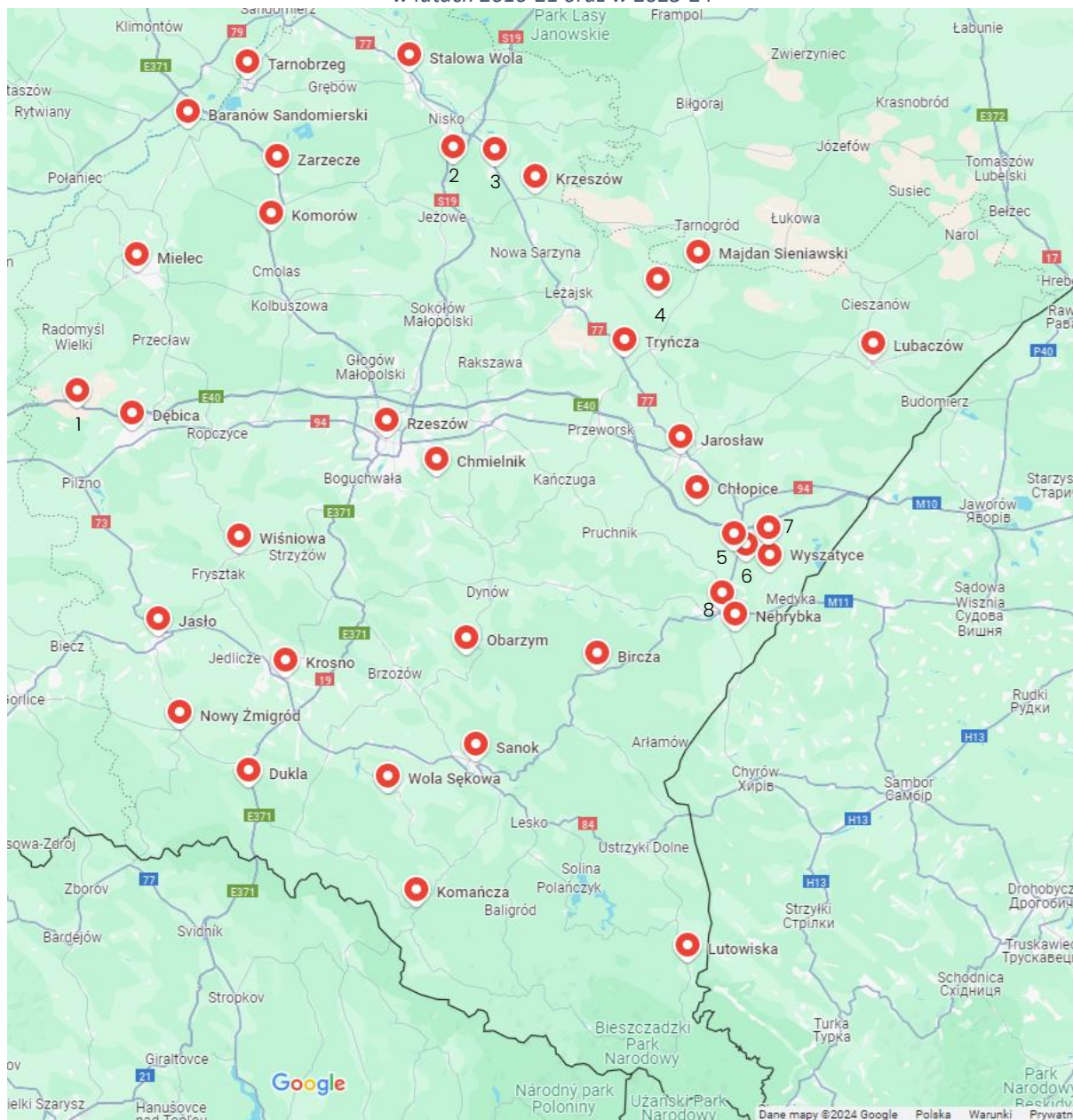
Efekty dotyczące działania 4):

W odniesieniu do oczekiwań związanych ze *zwiększeniem liczby instytucji i osób zaangażowanych w animację kultury na poziomie regionalnym oraz rozwojem współpracy pomiędzy nimi w zakresie celów Programu* – por. Efekty dotyczące Działania 3).

4. Dotychczasowe interwencje BMK w województwie podkarpackim

Projekty w ramach BMK w latach 2016-21 oraz 2023-24 zostały zrealizowane łącznie w 37 podkarpackich miejscowościach, a w tym w 15 miastach i 22 wsiach tj.: Przemyśl, Chmielnik – po 7; Krosno, Lubaczów – 5; Mielec, Nowy Żmigród – po 4; Sanok, Wyszatyce – po 3; Bircza, Chłopice, Cieplice, Dukla, Jarosław, Komańcza, Krzeszów, Majdan Sieniawski, Nowosielec, Stalowa Wola, Zarzecze k. Niska – po 2; Baranów Sandomierski, Borowa, Dębica, Jasło, Komorów, Lutowiska, Małkowice, Nehrybka, Niziny (gm. Orły), Obarzym, Orły, Rudnik nad Sanem, Rzeszów, Tarnobrzeg, Tryńcza, Tyczyn, Wiśniowa, Wola Sękowa – po 1 (por. Mapa 1).*

Mapa 1. Miejsca realizacji inicjatyw w ramach BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-21 oraz w 2023-24

Legenda: 1 – Borowa, 2 – Nowosielec, 3 – Rudnik n. Sanem, 4 – Cieplice, 5 – Orły, 6 – Małkowice, 7 – Niziny, 8 – Przemyśl.

Źródło: opracowanie własne.

* Szerzej: W. Broszkiewicz, *Bardzo Młoda Kultura 2024 Diagnoza wojewódzka – Podkarpackie*, Operator wojewódzki Centrum Kulturalne w Przemyślu, Przemyśl 2024.

Wśród dotychczasowych współpracowników CK w Przemyślu, tj. Operatora regionalnego BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-21 oraz w 2023-24, w ramach wspomnianego Programu wyróżniają się pod względem liczebności takie podmioty jak: ośrodki kultury; stowarzyszenia (a w tym szczególnie młodzieżowe grupy nieformalne i koła gospodyń), a także szkoły (przeważnie podstawowe) oraz biblioteki (gminne i publiczne) – por. Rysunek 2.

Rysunek 2. Typy podmiotów współpracujących w ramach inicjatywy zrealizowanych w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-21 oraz 2023-24
– chmura słów

Źródło: opracowanie własne.

5. Działania uzupełniające w kolejnych etapach projektu

Opinie wyrażone przez młodzież, która wzięła udział w badaniach ewaluacyjnych jednoznacznie świadczą o tym, że inicjatywy zrealizowane w ramach Bardzo Młodej Kultury w województwie podkarpackim w 2024 r. pod względem merytorycznym dokładnie odpowiadały oczekiwaniom młodych osób, m.in. z uwagi na to, że wszystkie one były poprzedzone diagnozą potrzeb młodych ludzi w zakresie uczestnictwa w kulturze. W trakcie rozmów przeprowadzonych w ramach warsztatów diagnostycznych nie zostały sformułowane żadne zastrzeżenia co do zakresu treściowego omawianych inicjatyw. O wysokiej jakości projektów świadczy fakt, iż w kontekście ewentualnych działań uzupełniających badana młodzież wyrażała wyłącznie oczekiwanie ponowienia tego typu przedsięwzięć. Inicjatywy takie – w opinii młodych uczestników badań – mogłyby być prostą kontynuacją tych już zakończonych albo też mogłyby one być rozbudowane pod względem merytorycznym horyzontalnie (np. większa liczba form artystycznych) lub wertykalnie (bardziej pogłębione zajęcia dotyczące poszczególnych form wyrazu artystycznego). Należy też podkreślić, iż realizatorzy poszczególnych inicjatyw zadbali o także wysoką jakość projektów pod względem ich zawartości w zakresie metod pracy z młodzieżą (atrakcyjnych, różnorodnych i nowatorskich) oraz umożliwienia młodym uczestnikom tychże przedsięwzięć nabycia tzw. kluczowych kompetencji kulturowych.

W tym kontekście warto też zauważyć, że wspomniane tu 14-ście inicjatyw, to projekty które zwyciężyły w procedurze konkursowej w warunkach silnej konkurencji pod względem merytorycznym. Co więcej, w 2024 r. wysiłkiem Operatora regionalnego, tj. Centrum Kulturalnym w Przemyślu ponownie została zwiększona liczba inicjatyw wybranych do realizacji. W 2023 r. była możliwość przeprowadzenia 11-stu tego typu przedsięwzięć.

Biorąc pod uwagę kwestie organizacyjne można zauważyć, iż podkarpaccy animatorzy i edukatorzy kulturowi bardzo dobrze ocenili współpracę zarówno z młodzieżą, która aktywnie współtworzyła poszczególne inicjatywy, jak i z przedstawicielami Operatora regionalnego, tj. CK w Przemyślu, przy czym mowa tu była o opiece merytorycznej i doradczej, a także – co nie mniej ważne – formalnej, w tym m.in. księgowej. Realizatorzy inicjatyw podkreślali, iż dzięki współpracy z zespołem pracowników CK w Przemyślu mogli oni skupić się na pracy z młodzieżą, ponieważ zostali odciążeni w odniesieniu do wielu spraw natury formalnej. Warto też zauważyć, iż w bieżącym roku uniknięto problemów, które miały miejsce w poprzednim, a wynikających z faktu późnego rozpoczęcia obecnej edycji w trakcie roku kalendarzowego. W tym kontekście wyraźnie podkreślano pewien komfort w planowaniu inicjatyw, podejmowaniu zabiegów diagnostycznych oraz realizacji projektów.

Natomiast w odniesieniu do promocji Programu BMK w przypadku województwa podkarpackiego w większości przypadków zadbano o to, aby poszczególne działania realizowane w ramach podejmowanych inicjatyw były relacjonowane przez ich wykonawców za pomocą dedykowanych do tego celu kanałów informacyjnych (a ściślej rzecz ujmując w tzw. social mediach). W bieżącym roku promocji BMK bardzo sprzyjała też okoliczność organizacji Ogólnopolskiej Giełdy Projektów pn. Animacja + Młodzież w Rzeszowie i na terenie Podkarpacia (w ramach wizyt studyjnych) w dniach 23-09-25.2024 r. Warto przy tym zwracać uwagę na to, aby przekaz dotyczący poszczególnych inicjatyw był spójny (np. pod względem graficznym) z tym propagowanym przez Operatora regionalnego BMK w województwie podkarpackim (dostępnym pod internetowym adresem Bardzo Młoda Kultura – podkarpackie 2023-2025 <https://bmk-ck.pl/>). Ponadto jednolitość przekazu zyskałaby również na tym, gdyby realizatorzy inicjatyw w swoich mediach społecznościowych konsekwentnie wyodrębniali wątki dotyczące działań prowadzonych w ramach BMK.

Podsumowanie

Inicjatywy zrealizowane w ramach Programu Bardzo Młoda Kultura w 2024 r. w województwie podkarpackim – jak wynika z analizy wniosków projektowych, przebiegu poszczególnych działań oraz uzyskanych efektów – dokładnie odnoszą się do celów Programu. Przedsięwzięcia te były odpowiedzią na realne zapotrzebowanie młodzieży, do której były one skierowane. Takie dopasowanie było rezultatem zabiegów diagnostycznych podjętych przez realizatorów poszczególnych projektów we własnym zakresie oraz w związku z badaniami zrealizowanymi w ramach Programu. Inicjatywy uwzględniały zaangażowanie młodych osób w planowanie i realizację działań projektowych, co było przejawem dążenia podkarpackich animatorów i edukatorów kulturowych do zapewnienia tymże młodym ludziom poczucia podmiotowości i sprawstwa. Projekty prowadzone w ramach BMK niezmiennie charakteryzują się bogatą ofertą w zakresie uczestnictwa w kulturze, przez co umożliwiają one rozbudzanie, kształtowanie i wzmacnianie w ich młodych uczestnikach bardzo zróżnicowanych i wartościowych tzw. kluczowych kompetencji.

Niektórzy animatorzy i edukatorzy kulturowy przyznawali także, że realizacja inicjatywy w ramach BMK to nowe doświadczenie, a prawie wszyscy stwierdzili że działanie to sprzyja nabywaniu praktyki i podnoszeniu własnych kwalifikacji (w tym szczególnie w kontekście szkoleń będących integralną częścią BMK i skierowanych do osób funkcjonujących w szeroko rozumianej sferze kultury). Należy tu jednak podkreślić, że realizatorzy inicjatyw to przeważnie osoby posiadające duże doświadczenie w pracy z młodzieżą, mające specjalistyczne umiejętności w tym zakresie, przez co idea podniesienia poziomu ich działania – jaka przyświecała Programowi BMK – w głównej mierze wiązała się z finansowymi i organizacyjnymi aspektami jakie wynikały z udziału w tym Programie.

Ponadto należy podkreślić, iż dążenie do poszerzenia wymaganej (oczekiwanej) liczby partnerów mających za zadanie realizację inicjatyw w ramach Programu znalazło swój wyraz w największej jak dotąd liczbie podmiotów zaangażowanych w te przedsięwzięcia, których w 2024 r. było 59, wobec 45 w 2023 r. Co szczególnie wymaga zaakcentowania, to fakt, iż w bieżącym roku wśród partnerów było aż 10 tzw. młodzieżowych grup nieformalnych, wobec 3 tego typu podmiotów w roku poprzednim. Świadczy to o tym, że w kontekście tzw. sieciowania instytucji i organizacji działających w sferze kultury osiągnęte są oczekiwane rezultaty. Podobnie jak w poprzednim roku, w niektórych przypadkach zawiązanie partnerstwa bezpośrednio było związane z zamiarem wzięcia udziału w Programie.

Na podstawie ewaluacji inicjatyw lokalnych można stwierdzić, iż cele Programu zostały wypełnione, a w tym zadbano o jak największy zakres uczestnictwa młodzieży w projektowaniu i realizacji podejmowanych działań. Dowodem na odniesienie sukcesu w tym względzie – analogicznie jak w roku ubiegłym – były deklaracje młodych osób wskazujące na chęć udziału w tego typu projektach w przyszłości, formułowanie propozycji dotyczących tematyki tego typu działań, wyrażanie gotowości do aktywnego uczestnictwa w ich organizację oraz zapewnienia dotyczące zaangażowania w rozwój własnych kompetencji i umiejętności.

Wykaz rysunków i zestawień

Rysunek 1. Kompetencje i umiejętności nabyte lub wzmocnione przez młodzież w ramach uczestnictwa w poszczególnych inicjatywach zrealizowanych w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w 2024 r. – chmura słów	12
Rysunek 2. Typy podmiotów współpracujących w ramach inicjatywy zrealizowanych w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-21 oraz 2023-24 – chmura słów.....	25
Zestawienie 1 Wykaz partnerstw i tematów inicjatyw zrealizowanych w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w 2024 r.	4
Zestawienie 2. Realizacja inicjatyw w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w 2024 r. w ujęciu ilościowym.....	5
Zestawienie 3. Kategorie podmiotów będących liderami poszczególnych inicjatyw zrealizowanych w ramach Programu BMK w województwie podkarpackim w 2024 r.	7
Zestawienie 4. Struktura partnerstw w poszczególnych inicjatywach zrealizowanych w ramach Programu BMK w 2024 r. w województwie podkarpackim wg zróżnicowania tego typu podmiotów.....	8
Zestawienie 5. Kompetencje i umiejętności akcentowane w ramach poszczególnych inicjatyw zrealizowanych w ramach BMK w 2024 r. w województwie podkarpackim	16
Zestawienie 6 Cele szczegółowe w Programie Bardzo Młoda Kultura.....	29
Zestawienie 7. Działania służące osiągnięciu celów przyświecających Programowi BMK w 2024 r.	30

Aneks

Wykaz regulaminowych celów założonych w ramach Programu BMK i działań służących ich osiągnięciu

Zestawienie 6 Cele szczegółowe w Programie Bardzo Młoda Kultura

Cele szczegółowe	Oczekiwanie rezultaty	Rodzaje Działań	Mierniki ilościowe	Mierniki jakościowe
Rozwój umiejętności młodzieży w zakresie krytycznego i twórczego uczestnictwa w kulturze.	Podmiotowe uczestnictw młodzieży w projektach lokalnych. Zdobycie / poprawa umiejętności krytycznego i twórczego uczestnictwa w kulturze.	Przygotowanie, realizacja i ewaluacja projektów lokalnych angażujących młodzież i przy współudziale. Zaangażowanie młodzieży w diagnozę potrzeb	Liczba diagnoz wykonanych przy współudziale młodzieży (L) * Liczba ewaluacji wykonanych przy współudziale młodzieży (L) Liczba osób – młodzieży zaangażowanych w przygotowanie diagnoz lub ewaluacji (L) Liczba projektów realizowanych przy współudziale młodzieży (L)	Opinie młodzieży i osób dorosłych zaangażowanych w projekty (poczucie podmiotowości i ocena rozwoju w związku z zaangażowaniem w projekt) (L) Sposób i zakres zaangażowania młodzieży w projekt (R) Jakość diagnoz/ ewaluacji (R)
Wspieranie podmiotowości i tożsamości społeczności lokalnych w perspektywie nasilonego procesu interakcji kultur.	Wzmocnienie kapitału społecznego i więzi w społecznościach lokalnych.	Przygotowanie, realizacja i ewaluacja projektów lokalnych angażujących młodzież	Liczba zrealizowanych projektów lokalnych z podmiotowym udziałem młodzieży uwzględniających problematykę komunikacji międzykulturowej lub tożsamości lokalnej / regionalnej(R)	Opinie młodzieży i osób dorosłych zaangażowanych w projekty (poczucie podmiotowości i ocena wpływu projektu na cel) (R) Sposób i zakres podejmowania w projektach lokalnych wątku komunikacji międzykulturowej lub tożsamości lokalnej/ regionalnej (R)
Wspieranie rozumiejącego wykorzystania wartości dziedzictwa kulturowego wspólnot lokalnych.	Wzrost umiejętności wykorzystania wartości dziedzictwa kulturowego wspólnot lokalnych w edukacji kulturowej.	Przygotowanie, realizacja i ewaluacja projektów lokalnych angażujących młodzież, wykorzystujących lokalne dziedzictwo kulturowe jako podstawę działań merytorycznych	Liczba zrealizowanych wraz z młodzieżą projektów lokalnych wykorzystujących lokalne dziedzictwo kulturowe jako podstawę działań merytorycznych (L) Liczba diagnoz lokalnych obejmujących kontekst dziedzictwa lokalnego (L)	Analiza projektów lokalnych: podejmowanej tematyki, przewidywanych działań, zakładanych i osiągniętych rezultatów (K)

* Przyjęto oznaczenia: L – wskaźnik dla poziomu lokalnego, R – wskaźnik dla poziomu regionalnego, K – wskaźnik dla poziomu krajowego.

Źródło: Regulamin Programu Narodowego Centrum Kultury Bardzo Młoda Kultura 2023-2025, Załącznik nr 6 do Regulaminu Programu Bardzo Młoda Kultura 2023-2025, s. 34.

Zestawienie 7. Działania służące osiągnięciu celów przyświecających Programowi BMK w 2024 r.

Działania	Rodzaje aktywności	Oczekiwane rezultaty	Mierniki ilościowe	Mierniki jakościowe
Projektowanie, testowanie i wdrażanie metod pracy stosowanych w edukacji kulturowej oraz wprowadzenie ich do praktyki pracy z młodzieżą.	Realizacja projektów lokalnych angażujących młodzież. Wymiana doświadczeń w ramach sieci lokalnych i regionalnych. Analiza i ewaluacja działań na poziomie lokalnym. Działania upowszechniające, w tym opracowanie poradników, przekazywanie informacji za pomocą stron internetowych.	Opracowanie przewodników metod pracy (stosowanych w edukacji kulturowej) możliwych do wykorzystania w działaniach edukacyjnych i animacyjnych na podstawie doświadczeń BMK. Wzrost poziomu wykorzystania metod pracy stosowanych w edukacji kulturowej w działaniach z młodzieżą dla wspierania podmiotowego uczestnictwa młodzieży w kulturze.	Liczba publikacji, w tym elektronicznych (K)* Liczba pobrań/zastosowań (K) Liczba spotkań poświęconych refleksji nad metodami (R) Liczba wypracowanych wzorcowych metod (R)	Analiza jakościowa wdrażanych metod pracy m.in. w zakresie ich znaczenia dla wspierania podmiotowego uczestnictwa młodzieży w kulturze (K)
Rozwój kompetencji i poprawa możliwości działania osób pracujących z młodzieżą w zakresie wspierania podmiotowego uczestnictwa młodzieży w kulturze.	Realizacja warsztatów i szkoleń, prowadzenie spotkań. Działania upowszechniające, w tym opracowanie poradników, przekazywanie informacji za pomocą stron internetowych.	Uczestniczące w Programie osoby pracujące z młodzieżą nabeżdą umiejętności i wiedzę z zakresu edukacji kulturowej w celu stymulowania podmiotowego uczestnictwa młodzieży w kulturze.	Liczba dni warsztatowych/szkoleniowych (R) Liczba uczestników warsztatów/szkoleń (R)	Opinie uczestników warsztatów i szkoleń (R) Analiza tematyki szkoleń/ warsztatów/ spotkań pod kątem uwzględniania kwestii wspierania podmiotowego uczestnictwa młodz. w kulturze (K)
Rozwój partnerstw lokalnych na rzecz diagnozowania potrzeb, wypracowywania i testowania narzędzi oraz kreowania lokalnych projektów edukacyjno-animacyjnych z udziałem młodzieży, wykorzystujących metody pracy edukacji kulturowej.	Wymiana doświadczeń w ramach sieci, w tym poprzez organizację spotkań. Przeprowadzenia konkursów na realizację projektów lokalnych zgłoszonych przez lokalne partnerstwa.	Zwiększenie liczby instytucji i osób zaangażowanych w animację kultury na poziomie lokalnym oraz wzrost współpracy pomiędzy nimi w zakresie celów Programu.	Liczba instytucji zaangażowanych w lokalne partnerstwa: - na etapie projektowania (L) - na etapie realizacji projektu (L)	Opinie uczestników partnerstw na temat jakości współpracy i potencjalnej trwałości partnerstwa (L)
Rozwój sieci regionalnych na rzecz wymiany wiedzy, wypracowywania narzędzi edukacji kulturowej i zwiększania kompetencji osób zajmujących się edukacją kulturową.	Wymiana doświadczeń w ramach sieci, w tym poprzez organizację spotkań. Działania upowszechniające, w tym opracowanie poradników, przekazywanie informacji za pomocą stron internetowych.	Zwiększenie liczby instytucji i osób zaangażowanych w animację kultury na poziomie regionalnym oraz rozwój współpracy pomiędzy nimi w zakresie celów Programu.	Liczba instytucji uczestniczących w działaniach (R) Liczba osób uczestniczących w działaniach (R)	Analiza tematów/ problemów podejmowane na spotkaniach (badanie zgodność z zakresem Programu) (R)

* Przyjęto oznaczenia: L – wskaźnik dla poziomu lokalnego, R – wskaźnik dla poziomu regionalnego, K – wskaźnik dla poziomu krajowego. Źródło: Regulamin Programu Narodowego Centrum Kultury Bardzo Młoda Kultura 2023-2025, Załącznik nr 6 do Regulaminu Programu Bardzo Młoda Kultura 2023-2025, s. 34.

Dokumentacja fotograficzna

1) BądźMY razem w kulturze / Kultura nie gryzie*

* Uwaga! Wszystkie zdjęcia pochodzą z oficjalnej strony BMK w województwie podkarpackim <https://bmk-ck.pl>, ze stron internetowych poszczególnych inicjatyw oraz mediów społecznościowych.

2) COOLturalny Team / KultuRELia

3) Dziewczyńskie Centrum (Po)Mocy / ZmieniaMY DZIEWCZYNY

4) Fotohistorykon / Kobiety w dawnych czasach

5) Głos tradycji / Wieczórkowo

6) GraMYOKrosno / KrosCon: Konwent Gier i Fantastyki oraz Przystanki KrosCon

7) Historię natchnieni / Jestem jej częścią – za kotarą dziejów Birczy

8) Horyzont / Parasol

9) Kuźnia Inspiracji / Porcelanowe plotki, komódkowe tajemnice

10) Młodzi na czele ZS-owa akademia / ZS-owa akademia robotyki

11) Młodzi...Gniewni...Kulturalni... / Młodzi...Gniewni...Kulturalni...

12) RazeM / O sobie samym

13) Ta nasza młodość / Kultura kontra natura

14) Z historią w tle.../ Z historią w tle...

Operator regionalny
Programu Bardzo Młoda Kultura
w województwie podkarpackim

**CENTRUM KULTURALNE
w Przemyślu**

Instytucja Kultury Województwa Podkarpackiego

ul. Stanisława Konarskiego 9
37-700 Przemyśl
tel./fax 16 678 20 09
e-mail: ck@ck.przemysl.pl